

LARS RISAN

ULVEBARNA
Omsorgens naturhistorie

 TERRA SAPIENS PRESS

Copyright © 2022 Lars Risan/Terra Sapiens Press
All Rights Reserved

1. utgave / 1. opplag 2022

ISBN: 978-82-692959-0-0

Omslagsillustrasjon: Joanna Katarzyna Grudnik
Omslagsdesign og formgivning: Katarzyna Gołęb

Copyright (c) bilder i dagboken: Centennial Museum at
the University of Texas at El Paso, gjengitt med tillatelse.

Trykk: Normex, Gdańsk
Papir og font: Munken Print White 80 g/m², FreightText Pro 11/14,2 pkt.

Spørsmål om denne boken kan rettes til:

Lars Risan
Grefsenveien 125
0492 Oslo
Epost: lars.risan@gmail.com
Telefon: 924 40 986

<https://larsrisan.net/>

Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig
samtykke er eksemplarfremstilling bare tillatt når
det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

Forfatteren har mottatt støtte fra Det faglitterære fond.

Innholdsfortegnelse

Opptakt	9
Forbindelser.....	13
Kapittel 1: Vill natur, sivilisert kultur	21
For ville til å bli fakta?	27
Naturen, kulturen og den kristne sjelen.....	35
Menneskespøkelser i jungelen.....	36
Feilskjæret.....	43
Kapittel 2: Uroen i darwinismen	47
To verdener eller en todelt verden?.....	52
Det store spranget.....	56
Det bioantropologiske paradigmet.....	62
Det instinktive dyret	62
Ulven, et vilt og destruktivt dyr?	65
Vi skimter en ny tid.....	66
Kapittel 3: Syke barn og en løgnaktig pastor?	69
Autismeteorien	72
Historien blir endelig en myte.....	75
Nye bevis, motbevis, og feltnotater fra et loft	76
Narkissos.....	82
The Home, et hjem for flere enn familien.....	83
«Sherry picking» og kjøleskapsmødre	90
«Raised by wolves».....	91
Kapittel 4: Underskogen	99
Sjelens essens.....	100
Oppgjør med skjebnen.....	104

6

Ulvebarna. Omsorgens naturhistorie

Emergentisme versus vitalisme	105
Emergens 1: båletts varme	106
Emergens 2: Conway's game of life	110
Energiflyt som skaper former	114
Nødvendighet og frihet: tilfeldighetens og seleksjonens to store utfordrere.....	118
Frihet	118
Nødvendighet.....	120
Alene i universets ufølsomme uendelighet?.....	122
Kapittel 5: Da kulturen ble gammel.....	129
Den første tiden i The Home	132
Kultur blir natur	137
Genkulturell koevolusjon.....	139
Kondoren, symbolet på en urørt natur som forsvant	140
«California Condors ... learning how to be wild»	149
Sex og kjærlighet	155
Kapittel 6: Forskjellen som gjør en forskjell.....	157
Memer	161
Humaniora, det krumme universet og den digitale datamaskinen.....	162
Den største oppdagelsen de siste 200 årene	171
«Meme culture»	171
Kulturens grunnelement.....	173
Kulturens naturhistorie	177
Kapittel 7: Hvor kommer omsorgen fra?.....	181
Amala og Kamala åpner seg for Rachel	184
Omsorgens naturhistorie	194
«The evolution of cooperation»	195
Havets piper.....	199
Den store kloden og den lille syklusen	206
Alternative teorier.....	209
«Gratis lunsj»	213
Fra jordens suksess til nyliberalismens fiasko	214
Evolusjonens store overganger.....	218

Kapittel 8: Slimsoppen og jordkloden	223
Slimsopp	226
McClintock og Det sentrale dogmet	229
Kybernetikken – for radikal for sin tid	231
Bombene som «ba om» å bli skutt ned	234
Kroppen som forsvant	237
Økofilosofi, hippier og motkultur	241
Gaia	244
Attraktoren og den varme planeten	246
Gaia-kontroll	252
Organismer og andre liv	255
Overflod og ydmykhet	256
Kapittel 9: Ryggrad, fellesskap og rettferdighet	259
Kamalas vei mot det menneskelige	261
Øvelsene som får Kamala opp på to ben	263
Kamala går for første gang	269
Ryggradens utvikling	270
Kamalas ryggrad	272
Kamala er glad som en ulv	273
Tobent og menneske blant mennesker	276
Flokken ved Sawtooth Mountains	279
«Den urett som ikke rammer Matsi og Wyakin»	284
Fleksibel organisering	287
Er normer konservative eller kreative?	289
Toklat-flokken i Alaska	290
Alfapar – norske kjernefamilier og belarusiske ulver	293
Toklat-flokkens jaktkultur	295
Lek og kreativitet	298
Kapittel 10: Den skapende viljen	301
Delfintanker	302
Trøstefisk og bonusmat	305
Aha!	306
Oppvåkning	309
Sosial kreativitet	311

Baldwin og kulturen som driver.....	313
Urkoa og kjærligheten – seleksjon og samarbeid	317
Kjærlighetens naturhistorie?	319
Tilbake til nødvendigheten og friheten.....	321
Frihetens naturhistorie	322
Kapittel 11: Så, var de ulvebarn?	329
Ulvebarnløggen?	332
På konkursens rand	336
Ikke bare «snill og god»?	340
Falske bilder	341
Termittuen	344
«Svinet Singh»	346
Hvorfor Aroles?	347
den skinnende hinne, tapetum lucidum	348
Hvor ble det av Godamuri?	353
Uavhengige vitner	356
Kapittel 12: Mennesket alene, mennesket sammen	365
Kamalas språk	367
Kanzis språk	370
Vår «oppblåste hjernebark»	375
Vi virvles inn i språket	381
Språkflørtens gjensidige varme	387
Alt som flyter, består	390
Varmen og kjærligheten bak S-kurven	392
Ikke én, men to kognitive revolusjoner	394
Rachel	397
Epilog: Forbindelsene	403
Gaia og oss	409
Referanser	413
Stikkordregister	423

Opptakt

For mer enn 30 år siden leste jeg en bok som reiste spørsmålet: «hva er en tenkende organisme?» Den var skrevet av de to chilenske biologene Humberto Maturana og Francisco Varela og het *Kunnskapens tre*.¹ Maturana og Varela behandlet klassiske filosofiske problemstillinger som realister, men uten å tro at de kunne finne enkle løsninger. De var gode til å undre seg. I boken var det et gammelt, litt dobbelteksponert bilde av en jente som løper på alle fire. Hun hadde visstnok vokst opp blant ulver i India og var gjennomført ulvete i sin adferd. Jeg ble slått av både bildet og historien: Kunne det virkelig være mulig for et menneske å bli oppdratt av ulver, for så å bli en slags ulv i menneskekropp?

Jeg måtte bare finne ut mer, så jeg fant boken de to chilenerne refererte til på et antikvariat og kjøpte den. Det var Charles Macleans *Wolf Children: Fact or fantasy?* publisert i 1978.² Maclean var forfatter og trakk på den publiserte dagboken til han som etter sigende hadde funnet barna, pastor Joseph Singh. Maclean hadde også reist til India og snakket med folk som skal ha hatt mye med de to barna å gjøre. Boken virket troverdig nok, og jeg begynte å tro at det kunne være mulig for mennesker å bli «ulvebarn».

1 Maturana og Varela 1987

2 Maclean 1978

Samtidig med min undring over «ulvebarna» våknet verden rundt meg til en ny miljøbevissthet, og jeg med den. I 1987 hadde FN publisert Brundtlandrapporten, *Vår felles framtid*, som introduserte begrepet *bærekraftig utvikling*. Mange snakket om at det moderne livet tok oss i en retning som kunne være katastrofal. Filosofer og aktivister mente det var noe alvorlig galt med selve den vestlige tankemåten, og at den ledet oss til grov uforstand i vårt forhold til naturen rundt oss. Hippiebevegelsens motkultur hang fortsatt igjen, i skyggene av 1980-tallets jappetid, og noen søkte i buddhismens eller urbefolknin- gers tankegods etter nye forbindelser med naturen.

Jeg har ikke et vondt ord å si om de som søkte, men jeg var for troløs til å bli troende. Jeg tvilte og søkte tvilerens fellesskap, nemlig vitenskapen og filosofien. Så jeg studerte og ble forsker, og siden slut- ten av 1980-tallet har jeg studert og forsket i stort og smått, med et nysgjerrig blikk på hvordan mennesket blir menneske i møte med na- turen, samtidig som naturen blir natur i møte med mennesket. Vi skapes av natur, og vi skaper natur.

Jeg glemte imidlertid aldri historien om jenta som løp på alle fire, Hva slags liv hadde hun levd? Og hvordan hadde livet til jenta som ofte ble kalt hennes søster vært? Jeg glemte ikke det indiske pastorparet Rachel og Joseph Singh, som adopterte dem og døpte dem Amala og Kamala. En følelse forble en del av meg. Det var en følelse av at det kunne være en viktig sammenheng mellom det vi kan kalle *den lille naturen* og *den store naturen*; en sammenheng mellom hvordan et enkelt menneske kan formes av en ulveflokk, og hvordan jordens klima formes av oss. Dette kjente jeg på tidvis enten jeg evaluerte kommunale klima- planer, forsket på utviklingen av norsk rødt fe eller kunstig intelligens.

I 2014 sto jeg uten stilling, men med en nylig utløst morsarv. Jeg øynet en mulighet: Kanskje kan jeg dykke ned i historien om Amala og

Kamala? Kanskje, spurte jeg meg selv, kan jeg undersøke hvilke skjebner og hva slags valg som formet de to jentenes liv, og samtidig undersøke hva slags skjebner og valg som former alles liv, i en tid hvor behovet for økologisk innsikt ikke har blitt mindre?

Jeg startet et bokprosjekt. Men jeg fikk meg noen overraskelser. For det første, på Internett leste jeg det engelske Wikipedia-oppslaget «Amala and Kamala».³ Der står det at en fransk kirurg ved navn Serge Aroles publiserte en bok i 2007. Kirurgen påstår at pastor Singhs dagbok er en forfalskning, i hovedsak diktet opp av ham selv, skrevet for å tjene penger til et barnehjem som var på konkursens rand. Jeg hadde tatt for gitt at historien i all hovedsak var sann. Så jeg kjøpte den franske boken og betalte for å få kapittelet om Amala og Kamala oversatt.⁴ Deretter var det bare å begynne å grave i historiske kilder. Dette gravearbeidet tar jeg dere med på utover i denne boken.

For det andre begynte nye sammenhenger mellom den lille historien om ulvebarna og den store historien om vårt forhold til naturen å demre for meg. De hang sammen på måter som var både viktigere, mer fundamentale og mer komplekse enn jeg hadde drømt om. Det tok flere år og mange runder med tekstutkast, undersøkelser og nye tekstutkast, før et mønster begynte å tegne seg. Det begrepet som etter hvert krystalliserte seg, var en historie som jeg begynte å kalle *den gjensidige avhengighetens, samarbeidets og omsorgens naturhistorie*. De tre har det til felles at de dreier seg om å ta vare på noe annet enn bare seg selv. Det virker kanskje litt *far-fetched* akkurat nå, men naturhistorien til den gjensidige avhengigheten, samarbeidet og omsorgen kan hjelpe

³ «Amala and Kamala», https://en.wikipedia.org/wiki/Amala_and_Kamala. Første gang lest våren 2014.

⁴ Aroles 2007

oss å forstå både menneskeskapte klimaendringer og ulvebarn. De tre henger også sammen på mange måter. I denne boken vil jeg vise hvordan den gjensidige avhengigheten er samarbeidets og omsorgens forløper i naturhistorien. Det vil ta oss helt tilbake til livets begynnelse på jorden. Vi vil også se at omsorgen er den gjensidige avhengighetens og samarbeidets hjelpende hånd.

Vi som er glade i vitenskap, har levd lenge med en evolusjonslære som la mye vekt på det Darwin kalte «kampen for tilværelsen». Vi har også levd lenge med en samfunnsutvikling som har vært svært opptatt av konkurransens betydning for innovasjon, nyskapning og utvikling. Gjennom å skrive denne boken har jeg utviklet en, for meg selv, ny forståelse av den naturhistorien som mennesker deler med ulver, og mange andre dyrearter og livsformer. Det er en historie hvor gjensidig avhengighet, samarbeid og omsorg, og ja, også kjærlighet, ikke bare har oppstått evolusjonært. De har vært aktive krefter i evolusjonen av livet på jorden, og det på måter som endrer vår forståelse av både «kampen for tilværelsen» og konkurransens betydning, både i menneskers og dyrs liv.

Selv om jeg her reiser en viss skepsis overfor deler av darwinismen, er denne boken langt fra noen kritikk av biologien som fag. Heller ikke av vitenskapen generelt. Snarere tvert imot. Jeg er en historieforteller, og fagene jeg henter historier fra, spenner fra biologi og kybernetikk til jordforskning og lingvistikk. De viktigste impulsene til denne boken har jeg derfor hentet fra empirisk forskning heller enn filosofiske tradisjoner.

Sosialantropologien er nok det faget som står meg nærmest, og fra det faget er det først og fremst et lite, metodisk prinsipp som har formet denne boken. Antropologien er et fag som på sitt beste bruker «små steder» til å stille «store spørsmål».⁵ Den lille historien om

5 *Små steder – store spørsmål* er tittelen på en innføringsbok i sosialantropologi, Eriksen 1998

Amala og Kamala bruker jeg til å belyse spørsmål om hva livet er som fenomen på jordkloden.

Å utforske et stort tema som omsorgens naturhistorie har tatt meg til grensene for hva jeg med sikkerhet kan vite. Om det jeg ikke med sikkerhet kan vite, har jeg spekulert. Siste setning i filosofen Ludwig Wittgensteins berømte bok *Tractatus Logico-Philosophicus* lyder: «Om det man ikke kan tale, må man tie.»⁶ Bokstavelig talt er dette en selvfølgelighet, men i overført betydning er det ikke en god ledesnor, for stillheter kan være talende. Noen ganger er det å tie ikke et mulig valg, for å tie er ofte å samtykke, og noen ganger er det maktens sannheter man da aksepterer. Moderne mennesker har med stor pondus og vitenskapelig autoritet fremmet sin egen katastrofale eksepsjonalisme. Den makten har ofte vært basert på spekulasjoner kledd ut som fakta. Der jeg kan, har jeg møtt dårlige fakta med bedre fakta. Men der jeg må, har jeg også møtt dårlige spekulasjoner med bedre spekulasjoner, slik at inngrrodde premisser ikke skal få lov til å stå igjen uimotsagte. Med denne boken håper jeg derfor å ta oss et annet sted, kunnskapsmessig så vel som emosjonelt, enn dit hvor mennesket er både suverent og ensomt.

Forbindelser

Denne boken skulle egentlig være liten. I 2014 skrev jeg i søknaden til Norsk faglitterær forfatter – og oversetterforening at den skulle være klar til utgivelse høsten 2015. Den skulle bruke historien om de to jentene fra Vest-Bengal, Amala og Kamala, til å reflektere over forholdet mellom arv og miljø. Slik gikk det ikke. Manuset begynte å vokse.

⁶ Wittgenstein 1922

I tillegg til at jeg måtte undersøke om den konkrete historien til Joseph Singh faktisk var sann, var det spesielt én hendelse som satte meg på sporet av noe større. Sosialantropologisk institutt ved Universitet i Oslo hadde invitert hjerneforskeren, antropologen og lingvisten Terrence Deacon til byen, og han holdt en serie foredrag. Deacon tente meg, intellektuelt, for han forente to store vitenskapelige tradisjoner som har interessert meg siden jeg begynte å lese vitenskap i begynnelsen av 20-årene.⁷ Den ene tradisjonen er i stor grad fysisk og kjemisk, og den handler om at fysisk materie har evnen til å organisere seg selv, helt spontant, og uten at det finnes noen plan, mening eller formål med organiseringen. Vannet i en vannvirvel organiserer seg i en sirkelbevegelse, uten at vannet eller noen andre *vil* at det skal skje. Det samme gjør stjernene i Melkeveien. Slik organisering kalles *selvorganisering*.

Den andre vitenskapelige tradisjonen er biologisk og humanistisk, og den handler om hvordan organismer ikke bare selvorganiserer seg, sånn helt uten mål og mening, de *prøver* nemlig å selvorganisere seg. Det gjør de ved at de søker etter en viss balanse i livet. Slik søken etter balanse kalles homeostase, eller *selvregulering*.

Disse to begrepene – selvorganisering og selvregulering – beskriver noe som på et vis er helt selvfølgelig, som at det finnes virvler i universet, og at liv prøver å overleve. Implikasjonene er likevel store, og de angår våre liv her og nå. Når noe organiserer seg selv, så inngår de ulike delene i en type samarbeid for å skape en helhet. Vannmolekylene «samarbeider» på et vis om å lage en vannvirvel. De gjør det ikke fordi de «vil» det, men fordi de trekker i samme sirkelformede retning.

Når noe vil samarbeide, så snakker vi om organismer, og da ligger omsorgen like rundt hjørnet. For hvis noe vil samarbeide med noe annet,

⁷ Deacon 2013

så er det lurt å vise den andre en eller annen form for omsorg. Det kan være «omsorg» i en helt minimal forstand, slik som når deler av en biologisk celle «passer på» hverandre. Vi begynner å se konturene av noe som kan være viktige forutsetninger for liv. Kanskje ser vi et glimt av en årsak til at et rovdyr kan vise omsorg for noe som «burde» være et bytte?

Det opprinnelige fokuset på hvordan mennesker og ulver både er «født sånn» og har «blitt sånn», fortsatte å være en del av denne boken, men sakte begynte et tema som forente mennesker og ulver å vokse fram, en felles naturhistorie som vi deler med alt annet liv, nemlig den gjensidige avhengighetens, samarbeidets og omsorgens naturhistorie.

Årene gikk.

Jeg har min forskerbakgrunn fra en samfunnsfaglig forskning som heter vitenskaps – og teknologistudier. Vi studerte forskere og ingeniører: hva de gjør, hvorfor de gjør det de gjør, og hvordan de tenker, føler og arbeider. Det gjorde at vi måtte bli temmelig tverrfaglige. Jeg lærte vitenskaps – og teknologistudier ved å være student og siden forsker ved to sentre, Senter for teknologi og menneskelige verdier og Senter for teknologi, innovasjon og kultur, begge ved Universitetet i Oslo. Tverrfagligheten ble skapt i et rom hvor vi både hadde stor frihet og mye ansvar, både som studenter og ansatte. Francis Sejersted, Tian Sørhaug og Helge Hveem var gode ledere som ga oss det rommet, og vi nøt det. Jeg håper vi kan si at vi vokste på det.

Rundt år 2000 begynte vitenskaps – og teknologiforskere å mene at vi ikke bare burde studere hva forskere og ingeniører mener, føler og tenker om virkeligheten. Vi burde også studere den virkeligheten de mener noe om. Vi kalte dette en «ontologisk vending». Jeg syntes umiddelbart dette var en god idé, og da jeg studerte hvordan forskere og bønder etter andre verdenskrig skapte den norske ferasen norsk rødt fe, så ville jeg ikke bare studere hvordan vi mennesker skapte den, og

hva vi mente om kua, jeg ville også se på hva kua gjorde med oss. Så jeg studerte samspillet mellom kyr, mennesker og teknologi i norske fjøs.⁸

Når jeg nå har skrevet om ulvebarna og omsorgens naturhistorie, så er den ikke-menneskelige virkeligheten, for å si det litt banalt, like viktig som det mennesker mener om virkeligheten. Med denne vendingen prøver jeg imidlertid ikke å vende meg mot noe som er veldig nytt, som en forskningens spydspiss inn i nytt terreng. For det første tar jeg et skritt til siden heller enn et skritt fram. Jeg ser til realfagene og gjør realistene til kolleger heller enn informanter. Grunnen til det er at man må ta på alvor dem som studerer den ikke-menneskelige virkeligheten, skal man studere den selv. Det betyr ikke at man som samfunnsviter eller humanist skal dyrke realistene som helter. Snarere tvert imot. Man må ta sjansen på å være uenig med dem – noen av dem bør jeg legge til – også når man beveger seg inn i «deres» virkelighet.

For det andre tar jeg et skritt tilbake. Mange forskere har i lang tid studert hvordan liv er selvorganisert, som vannvirvler, samtidig som det har et formål i sin søken etter balanse og overlevelse. Det er veldig mye å tjene på å plukke opp disse forskernes innsikter. Vi står på skuldrene til giganter. Utstrakt bruk av neologismer kan lett skjule det faktum at nesten alt klokt man kan si, har allerede blitt sagt.⁹

Ikke bare prøver jeg å unngå neologismer der jeg kan. Jeg prøver også å minimere bruken av fagspesifikke begreper. Jeg bruker heller

8 Risan 2003

9 Av de jeg referer til i denne boken, er Terrence Deacon den forskeren som mer enn noen annen har konstruert sine egne begreper. Han inspirerte i sin presentasjon av selvorganisering og selvregulering, men hadde i sin siste bok laget seg et helt nytt sett med begreper for å snakke om dette (Deacon 2013). Kanskje var det subtile nyanser i hans begrepsbruk, men de gikk meg hus forbi. Jeg fortsetter derfor ikke å sitere Deacon, bortsett fra i siste kapittel, som handler om menneskespråkens utvikling. Deacons evolusjonære teori om språkets utvikling er glimrende (Deacon 1998).

metaforer. På denne måten går litt presisjon tapt, men det som kan vinnes, er potensielt to ting. For det første gjør metaforene det mulig å kommunisere på tvers av fag. Jeg prøver blant annet å gjøre selvorganiseringens kjemi tilgjengelig for antropologer, humanistisk språkforståelse relevant for biologer, og teorier om livets opprinnelse på jorden relevant for alle som vil forstå omsorgens naturhistorie.

For det andre kan metaforer synliggjøre mønstre som forbinder ulike fenomener. Å bli i stand til å se slike forbindelser er ikke «bare metaforisk». Det kan også være en viktig del av vitenskapen, fordi det å se mønstre kan være en kilde til å oppdage hvordan ulike fenomener har en felles opprinnelse eller årsak. Det er en del av tenkingens natur å se etter mønstre som forbinder. Vi gjør det hele tiden.¹⁰ En av de metaforene jeg bruker mest gjennom hele denne boken, er vannvirvelen. Jeg ser en sammenheng mellom den gjensidige avhengigheten i vannmolekyler som spinner rundt vannvirvelens øye og vår avhengighet av hverandre. Det høres unektelig spekulativt ut. Men det som drev denne boka til sin endelige form, og som har gjort den ganske fyldig, var den gradvise innsikten i at det finnes et mønster som forbinder såpass ulike fenomener som vannvirvler og mennesker. Det går an å utforske ulike fag som til sammen viser at det ikke er en spekulativ, men en nødvendig sammenheng mellom vannvirvler og oss.

Det som er feil eller uforståelig i denne boken, er mitt ansvar alene. Jeg har likevel fått mye hjelp til å gjøre teksten bedre. Tidlig i prosessen fikk jeg både stor oppmuntring og helt nødvendig korrigerende av flere lesere. Stor takk for det, til Nora Gotaas, Trond Fjørtoft, Marius Risan,

¹⁰ Innenfor vitenskapsfilosofien kalles slik mønstergjenkjenning for «abduksjon». Følgende lenke gir en fyldig, men ikke lettlest introduksjon til temaet: https://en.wikipedia.org/wiki/Abductive_reasoning [sist besøkt 01.08.2022]

Egil Bakken, Gro Ween og Markus Lindholm. Christine Myrvang, over en telefonlinje samskrev vi en vaskeseddel. Det var kaotisk, men utrolig skjerpene å måtte både spise og popularisere innenfor en ramme på 1000 tegn. Tian Sørhaug og Jan Røssberg leste seg gjennom en haltende versjon av hele teksten, og deres innspill hjalp meg med å se en potensiell helhet. Finn Sivert Nielsen var kompromissløs når det gjaldt å få antropologien riktig. Du får vurdere om resultatet holder mål, Finn Sivert! Moro er det uansett alltid å snakke fag med deg. Kari-Anne Ulfsnes har vært høyt og lavt i manuset, i begynnelsen så vel som i slutten av prosjektet, undrende til de store spørsmålene og presist insisterende på detaljene. Jeg håper vi kan si at teksten kom i mål med hodet opp og bena ned, og jeg er uansett glad for at forholdet vårt fortsetter å lande trygt.

Takk til diverse forlagsredaktører som har avslått tidligere versjoner av manuset. Dere tok meg alvorlig, og kommentarene deres var viktige og gode. Men først og fremst takk til BoldBooks. Dere viste meg at det går an å utgi bok på eget forlag uten å gå på kompromiss med kvalitet. Dere satte meg i kontakt med redaktør Hilde Kristoffersen og korrekturleser Jorun Husdal. Hilde har ledet trygt og profesjonelt gjennom avslutningen av denne skriveprosessen, og Jorun har gjort en svært grundig innsats for å gjøre teksten både språklig korrekt og lesevennlig.

I tillegg til lesere har jeg også hatt viktige samtalepartnere. Hjertelig takk til alle som har deltatt i utallige samtaler over middag og leirbål om boka og dens ulike historier og teorier. For ikke å snakke om diskusjonene vi har hatt på brygga på sommerparadiset, nå sist om forsidetegningen, Randi Karoliussen og alle dere andre som møtes på Ommen hver sommer! Spesielt takk til Thomas Hylland Eriksen og Henrik Sinding-Larsen. Dere arrangerte Deacon-seminarene og ga meg helt avgjørende impulser. Det var ikke første gang dere inspirerte; det har dere gjort siden jeg på slutten av 1980-tallet var grunnfagsstudent

i sosialantropologi, og dere introduserte meg for en av tverrfaglighe-
tens store mestere, og derfor også en outsider i forskningens verden.
Han het Gregory Bateson. Da jeg hadde studert sosialantropologi i et
år, pakket jeg ryggsekken og satte meg på toget til Hong Kong. Jeg
hadde et halvt år på meg og tung sekk, så lesestoffet måtte bli lite, men
meningstett. Jeg tok med en 500 siders pocketbok av Bateson, for hver
side var et studium verdt.¹¹ Det forandret meg for all tid. Den som leser
videre i denne boken, vil skjønne at gammel kjærlighet ruster ikke.

Jone og Theodor, jeg har vært fagbokforfatter og far lenge nå. Det
tok lang tid, og det kan neppe ha vært lett for dere å skjønne helt hva
jeg drev med, all den tid jeg ikke skjønnte det helt selv. Denne boken er
til dere. Dere er kraftverk, og dere er stjerner, og selv om menneskehe-
ten har rotet det til på noen måter, så gir dere meg genuint tro på den
framtiden dere er. Hjemme hos deres human-etiske bestemor hang
Nordahl Griegs dikt «Til ungdommen» på veggen. Jeg sang det for dere
begge da dere ble konfirmerte. Human-Etisk Forbund droppet det jeg
synes er det beste verset:

Elsk – og berik med drøm –
alt stort som var!
Gå mot det ukjente,
fravrist det svar.

Ubygde kraftverker,
ukjente stjerner –
skap dem, med skånet livs
dristige hjerner!

11 Bateson 1972; Se også Risan 2014

FIGHT IN LONDON CLUB OVER 'WOLF GIRL' TALE

Members Use Fists in Heated Argument on Report of Two Found in Den.

LONDON, Oct. 22 (AP).—The story of two little girls found living in a wolf's den in Bengal, British India, as told by The Westminster Gazette yesterday, brought the members of a well-known London club to fisticuffs today after heated arguments as to whether the story is to be believed or disbelieved.

Many unnamed and a few named correspondents also communicated their views to The Westminster Gazette. None of them seemed willing frankly to discredit the story, while many acquainted with India recalled authenticated cases of a similar nature.

The Westminster Gazette story repeated that of Bishop Walsh of Bishop's College, Calcutta, who told how the Rev. Jal Singh of Midnapur, Bengal, had discovered the two girls in a distant part of his district. They were described as about 2 and 8 years of age, running on all-fours, making guttural sounds and in every respect living like wolves. The supposition was that they were abandoned as babies and adopted by the she wolf.

An officer recently from India asserted that such stories are more frequent than generally believed. Several cases came to his personal knowledge, but almost without exception the children died within a year of being separated from their "foster parents," while efforts to civilize them were invariably unavailing. According to a story told by this officer, one such girl, who seemed to be about 10 years of age, had so absorbed the traits of her rearing that her knees and elbows, on which she moved with incredible speed, had developed porous pads like the paws of animals. All were markedly carnivorous, even after months of training, and all were more at home with wild animals than with humans, whom they shunned.

Professor Julian Huxley, Professor of Zoology at King's College, London, thinks the present case is "just feasible." He said it might be possible for a mother wolf to adopt human babies if she had just lost her own cubs.

Lady Dorothy Mills, noted author and traveler, said that in West Africa she had often been told by natives of small children being taken and reared by a large species of monkey, but that it did not seem possible to her that anything but a very small baby could be reared by a wolf. One would think, she added, that when a child reached the age of 3 or 4 its behavior would arouse the animal's suspicion.

Figur 1: New York Times, 23. oktober 1926.

Kapittel 1: Vill natur, sivilisert kultur

Høsten 1926 utspiller det seg en diskusjon i en herreklubb i London som blir så intens at noen av klubbens medlemmer begynner å slåss. Striden står om innholdet i et brev fra en biskop i Calcutta som egentlig skulle til en forlegger, og som handlet om en mulig bokutgivelse. Det er uklart hvordan brevet havnet i herreklubben. Biskopen skriver at en misjonsprest i Vest-Bengal har funnet to jenter i et ulvehi. Jentene levde sammen med ulvene, og misjonspresten har nedtegnet historien om dem.

Nyheten om både jentene og slåsskampen i herreklubben når den amerikanske pressen, og presenteres først i *New York Times*, siden i andre aviser. Den engelske forfatteren Rudyard Kiplings mange fortellinger om Mowgli blir nevnt. Hendelsen i Vest-Bengal presenteres som den sanne historien om gutten i *Jungelboken*. Den store forskjellen er at i Kiplings moralske epistler fra slutten av 1800-tallet oppførte dyrene seg som mennesker, på godt og ondt, mens oppslaget i *New York Times* refererer til en hendelse hvor barna oppfører seg som ulver. Jentene er visstnok to og åtte år gamle, løper på alle fire, lager merkelige gryntelyder og ter seg som dyr. Antakelsen, skriver avisen, er at en ulvetispe har adoptert to barn som har blitt forlatt.

Saken vekker stor interesse, og *New York Times* følger opp den lille notisen med flere oppslag, også på forsiden.¹² Mange spørsmål blir

¹² *New York Times*, 23. oktober, 1926.

reist: Er det menneskelig mulig for to barn å vokse opp blant dyr? Hva sier det i så fall om vår natur, og om vår evne til å lære? Julian Huxley, en av samtidens største biologer, siteres av avisen: «Historien», sier han, «kan godt være sann». Er ulver i stand til å fostre opp menneskebarn? Den store eventyreren Lady Dorothy Mills forteller til avisen at på sine reiser i Vest-Afrika har hun ofte hørt fortellinger om små barn som har blitt adoptert av aper. Hun tror bare *små* barn kan leve blant ulver. Når de blir 3–4 år, vil deres mer menneskelige oppførsel vekke ulvenes mistanke, mener hun. Det går ikke fram av avisoppslaget hva ulvene da eventuelt ville gjøre.

Noen måneder senere suppleres historien om de to jentene med en lignende nyhet. En gutt fra Miawana, også i India, skal ha levd blant ulver. Da uttaler til og med den svært mediesky Rudyard Kipling seg til avisen (og det at selveste Kipling uttaler seg, er en nyhet i seg selv): «Det har vært mange tilfeller av ulvebarn. Når det gjelder gutten fra Miawana, tror jeg det er mer sannsynlig at han gikk på albue og knærne, enn på hendene og knærne. Det var tilfelle med alle de andre barna som, på samme måte som Mowgli, ble adoptert av ulver, for derved å lære jungelens mysterier å kjenne. På den måten ville han ha hendene frie til å fange bytte og forsvare seg.»

Det virker temmelig usannsynlig at man kan gå på albue og knærne for å ha hendene frie til å forsvare seg. (Prøv selv!) Men Kipling visste likevel noe om ulvebarn i India. Han vokste opp i den britiske kolonien, og i den engelskspråklige pressen i India florerte slike historier.

At det nettopp var ulver de to jentene etter sigende hadde levd hos, gjorde ikke historien mindre sensasjonell. Mennesket har utryddet mange dyrearter de siste ti–femten tusen årene. Det har som oftest ikke vært hensikten; vi har bare forsynt oss grovt av matfatet. Vi har bygget byer og drevet landbruk, uten å tenke på at det noen ganger

ble lite plass til overs for andre dyr og planter. Men noen ganger har vi utryddet arter fordi vi *ville* det. Sjelden har en art blitt jaktet ned og drept med større engasjement enn det som ble ulven til del, i USA så vel som i andre land.¹³

En gang var det ulv på nesten hele det nordamerikanske kontinentet. Med den europeiske kolonialiseringen av Nord-Amerika begynte bestanden av ulv gradvis å synke, både fordi de ble fortrent under den framrykkende koloniseringen, og fordi de ble jaktet på. Det var mange ulike rovdyr som ble sett på som farlige for nybyggerne og husdyrene deres, som for eksempel bjørn, coyote og puma. Men mest fryktet var ulven. Ulvene jaktet gjerne i koordinerte flokker eller familiegrupper som kunne ta store byttedyr. I takt med at de europeiske innvandrerne brakte med seg storfe, skjøt de bison. Ulvene som hadde jaktet bison prøvde seg nå på storfeet, og det var lett, for husdyrene var langt mer passive enn bisonen, og de beitet i utkanten av bosetningene. I 1870 ble derfor ulvejakten intensivert og systematisert. Nå skulle ulven utryddes. De nordeuropeiske innvandrere kom fra land som hadde en lang tradisjon for å jakte på ulv i den hensikt å minimere eller utrydde bestanden. Allerede tidlig på 1500-tallet var England (men ikke Skottland) fritt for ulv. I Danmark ble den siste ulven skutt i 1772. I Sverige var det dusør på ulv fra 1647, men rester av ulvebestander holdt stand i Norge og Sverige til godt ut på 1900-tallet.

Jakt på ulv har altså i større grad vært motivert av et ønske om å redusere bestanden enn av verdien av pelsen, selv om den har vært en verdifull vare. Dette vitner også mange av jaktmetodene om. I USA

13 Wolf hunting. *Wikipedia*. Se https://en.wikipedia.org/wiki/Wolf_hunting, Wolf distribution. *Wikipedia*. Se https://en.wikipedia.org/wiki/Wolf_distribution [Sist besøkt 22.08.2022]

ble ikke ulvene bare skutt. Noen ganger ble det lagt ut åter med spiker i kjøttet, slik at dyrene som spiste kjøttet, døde av indre blødninger. Andre ganger la jegere små kjøttstykker med fiskekroker og line inn i ulvehiene, slik at valpene som spiste kjøttet kunne hales ut med kroken i magen.¹⁴ Historien om de to ulvebarna nådde forsiden av *New York Times* samtidig med at de to siste ulvene i Yellowstone ble skutt, og USA ble så godt som ulvefritt.¹⁵ Ikke rart det vekket oppsikt når noen påsto at det var ulven, av alle, som hadde fødd opp menneskebarn.

* * *

Historien om ulvegutten fra Miawana døde fort ut. Det var ingen som kunne fortelle noe mer om hva som skjedde med ham. Fortellingen om de to jentene fra Vest-Bengal, derimot, ballet på seg. Herbert Pakenham-Walsh, biskopen som skrev brevet som forårsaket tumultene i London-klubben, skrev et leserinnlegg i en indisk avis¹⁶ for å avklare de opphetede ryktene. Leserinnlegget ble sitert i flere europeiske og amerikanske aviser. Under tittelen «Den virkelige Mowgli i indiske nyheter», trykket *New York Times* hele innlegget.¹⁷ Det er ikke så uvanlig, skrev biskopen, at barn blir forlatt i India, spesielt hvis de er jenter og uønskede. Biskopen hadde selv besøkt barnehjemmet jentene ble tatt med til da de ble funnet. Barnehjemmet ble drevet av pastoren Joseph Singh og hans kone Rachel. Ifølge biskopen forteller Singh at han i 1920 selv hentet barna ut av et ulvehi. De løp lynfort

14 Dutcher og Dutcher 2013, 121

15 USA ble aldri helt ulvefritt, selv om «den siste ulven i Yellowstone» ble erklært skutt, for langs grensen mot Canada kunne man fortsatt støte på enkeltdyr. Yellowstone National Park u.å.

16 «The indian Social Reformer of Bombay», 20. november 2026

17 «Mowgli in Real Life in News from India», *New York Times*, 26. desember, 1926

på alle fire, men med god hjelp klarte pastoren å fange barna, og han tok dem med til barnehjemmet. Nå er den ene jenta død, skrev biskopen videre, mens den andre etter lang tid i barnehjemmet har lært å snakke omtrent førti ord.

I løpet av 1927 skrev to amerikanske psykologer (Paul C. Squires og Arnold Gesell) og en biolog (Reginald Ruggles Gates), uavhengig av hverandre, til biskopen og pastoren. De så alle muligheten for at historien kunne kaste lys over det som for dem var det store spørsmålet om hvordan mennesket formes i spennet mellom arv og miljø. Squires var den første som publiserte noe akademisk om de to barna, i form av et kort notat i *The American Journal of Psychology*, i april 1927.¹⁸ Han fortalte at Joseph Singh hadde besvart brevet hans og gitt flere opplysninger. Pastoren hadde bekreftet at de to jentene ble funnet i et ulvehi. Han observerte dem første gang i kikkert, den 9. og 10. oktober 1920. En uke senere, 17. oktober, fanget han barna. I psykologinotatet legger Squires vekt på at pastoren har nedtegnet historien om de to barna underveis, i form av dagboksnotater, og at han har flere fotografier av dem. Psykologene kunne derfor se fram til flere og bedre data om de to jentene.

I april 1927 publiserte den amerikanske avisen *Milwaukee Journal* og den britiske avisen *Manchester Guardian* (nå *The Guardian*) store reportasjer om de to ulvebarna. En journalist fra *Manchester Guardian* hadde vært i kontakt med Singh og fått tilsendt et utdrag av en tekst som Singh på den tiden kalte «A Diary of the Wolf-Children» (En dagbok om ulvebarna). Avisene publiserte flere lengre sitater fra dagboken. Teksten til Singh støttet opp om det som hadde versert i form

18 Paul C. Squires, «'Wolf Children' of India», *The American Journal of Psychology* 38, nr. 2 (1927): 313–15.